

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LANDSBYLIV

KONGEN BØD -

Kongelig Fæstebonde i Esbønderup

LOKALHISTORISK ARKIV
FOR
GRÆSTED OG OMEGN

Tærskning med plejl. Xylografi 1879.

INDHOLD.

Forord	2
Indledning	3
Kongelig Fæstebonde	4
På Sognefogdens Gård	5
Århundredet Rinder Ud	12
Et Nyt Århundrede	13
Sognefogden Vender Tilbage	17
Nye Tider	20
Fra Fæstekår til Egen Gård	23
Afslutning	30
Kilder	31

Forord.

Ved den sidste istids ophør for ca. 12000 år siden, var det Danmark, der dukkede frem, øde og goldt.

De mennesker, der kom for at leve her, måtte ernære sig som jægere og fiskere. Først i løbet af flere tusinde år blev klimaet og dermed landskabet så meget bedre, at man kunne dyrke jorden.

Som jægere måtte menneskene til stadighed flytte fra sted til sted for at finde føden, men da de for 4-5000 år siden af indvandrede folk lærte at dyrke jorden, blev de mere bofaste.

Jægeren blev bonde.

Og betegnelsen bonde betyder netop "bosiddende mand".

Oprindeligt var alle i Danmark altså bønder, og selv i dag skal de fleste af os kun et par eller 3 generationer tilbage, før vi finder nogle af vore forfædre blandt bønderne. Så det er da nærliggende at prøve at finde ud af, hvordan det har været at være bonde i Danmark.

Om de tidligste bønders tilværelse har vi kun viden gennem arkæologernes fund og tolkningen af disse.

Men fra den tid, da skrivekunsten og papiret blev kendt og anvendt i Danmark, har vi mange muligheder for at kaste lidt lys over forfædrenes liv og virke.

Ikke mindst i Nordsjælland, hvor næsten alt bøndergods var klostergods og senere krongods.

I de bevarede arkivalier er der fundet mange oplysninger om

bondens tilværelse,

de findes på de

følgende sider.

Græsted, januar 1998

Frida Kristensen

Indledning.

Esbønderup ligger i et af Danmarks skønneste områder.

Tilmed ligger den i en historisk egn

der hvor fordum klostrets klokke klang
og hvor munken sang sin aftensang.

I klostertiden hed byen Esbiernstorp. Esbiern er et gammelt mandsnavn, og endelsen "torp" betyder ifølge stednavneforskerne "udflytterby". Esbønderup må derfor være grundlagt af bønder, som er flyttet ud fra en anden by, hvilken vides ikke, ej heller hvornår.

Men Nationalmuseet har ved en bygningsteknisk undersøgelse konstateret, at Esbønderup kirke er bygget før år 1130, så på den tid må det formodes, at landsbyen også har været der.

Det første skriftlige vidnesbyrd om byens eksistens findes i Esrom Klosters Brevbog og er fra 1178.

Men de første egentlige oplysninger om Esbønderup får man først i 1496 - også i Klosterets Brevbog.

Heraf fremgår det, at landsbyens 6 gårde ejes af kongen - Kong Hans.

Bønderne ejede altså ikke de gårde, de drev, de var fæstere under Kongen (Kronen). Men i december 1496 afhænder Kong Hans Esbønderups 6 gårde og skøder dem til Esrom Kloster. Så nu blev de 6 gårdmænd fæstere under klosteret, og de anføres med navns nævnelse:

Peder Litle - Lasse Marqvardson - Marqvard

Per Man - Iep Hæwenson - Ies Ysacksson.

Desværre er det ikke muligt at sige, hvilke gårde de nævnte fæstere havde.

Derimod kan vi sige, at det kun var i en kort årrække, at Esbønderups bønder var fæstere under Esrom Kloster.

Efter Reformationen i 1536 blev alt klostergods inddraget under Kronen, og bønderne blev igen kongelige fæstebønder.

Og det var de i de følgende knapt 300 år, indtil de omkring år 1800 fik skøde på deres gård og blev selvejere.

Ved Kronens overtagelse var der altså 6 bøndergårde i Esbønderup.

Desuden var der en præstegård, men den hørte til embedet og var ikke en fæstegård.

Endvidere var der 2 huse, hvoraf det ene beboedes af byens smed.

For fæstegårdene blev der nu ført årlige lister med fæsternes navne - de såkaldte jordebøger - og mange af disse er bevaret i Rigsarkivet. Herfra kender vi så fæsternes navne, men først fra Matriklen 1688 er vi i stand til at se, hvilken gård den enkelte fæster havde.

Med én undtagelse - Sibbegård.

Og ved at nævne Sibbegård ved navn foregriber jeg jo begivenhedernes gang, gårdene fik først deres navne ved overgangen til selveje.

De kom til at hedde

Kløverholm - Lerbjerggård - Sibbegård
Skovgård og Søgård.

Den årvågne læser vil nok her bemærke, at der kun er 5 gårdsnavne.

Rigtigt. Den ene gård "forsvandt" af ukendte årsager (måske svenskekrigene) i slutningen af 1600-tallet. Dens jorder blev tillagt præstegården.

Sibbegård er altså den af Esbønderups gårde, hvor vi kan følge fæsterne i ubrudt linje længst tilbage i tiden - til omkring 1615 - så lad os vælge den som eksponent for de kongelige fæstebønder i Esbønderup.

Kongelig Fæstebonde.

At være fæstebonde, hvad vil det sige ?

Det vil sige, at en bondemand eller en ung karl af ejeren fik overdraget en gård mod ydelse af visse forpligtelser.

Når fæsteaftalen blev indgået, måtte fæsteren betale indfæstningspenge. De skulle erlægges i rede penge, og beløbet varierede gennem tiden, samt efter gårdens størrelse og tilstand.

Sidenhen skulle han i årlig afgift yde landgilde, som blev erlagt i naturalier som korn, lam, høns, æg, smør m.m., og undertiden en ko sammen med landsbyens øvrige gårdmænd.

Desuden skulle en fæster yde hoveri, d.v.s. pligtarbejde som at pløje, så og høste på en af Kronens ladegårde, for Esbønderups vedkommende Kronborg Ladegård ved Helsingør.

Han skulle yde ægt, d.v.s. pligtkørsel for Kronen, f.eks. når hoffet flyttede fra ét slot til et andet, eller når kongelige embedsmænd eller håndværkere skulle befordres fra ét sted til et andet.

Dertil skulle en fæster ret ofte betale ekstraskatter - ikke mindst i krigstid - og han skulle svare tiende til præsten, kirken og kongen, både af det korn han høstede og af sine dyr, oftest får eller lam.

Man må nok spørge sig selv, hvordan en fæstebonde under disse vilkår fik tid og kræfter til at drive sin egen gård, så der kunne blive noget at leve af for ham selv og hans familie.

Det skete også - om ikke ofte, så dog ikke så sjældent - at en fæster blev sat fra gården, fordi han ikke kunne klare sine forpligtelser.

Hvad gjorde han så ?

Ja, så kunne han måske blive husmand eller daglejer, eller i værste fald tage tiggerstaven. Socialforsorg eksisterede ikke, så han måtte klare sig, som han bedst kunne.

Sådan var vilkårene for bønderne gennem århundreder.

Kun de stærkeste klarede sig igennem det hårde liv som fæstebonde.

Kongelig fæstebonde.

Der var ikke meget kongeligt over deres tilværelse.

På Sognefogdens Gård.

Igennem en lang årrække var de skiftende fæstere på Sibbegård sognefogder i Esbønderup sogn.

At være sognefoged medførte forskellige pligter.

I dag ved man ikke så meget om hvilke opgaver, der påhvilede en sognefoged dengang i 1600 og 1700-tallet, men jeg har - med lidt held - fundet frem til nogle stykker.

Sognefogden skulle sørge for, at bønderne udførte de hoveripligter, som de blev pålagt fra højere sted.

Han skulle også bevidne forskellige ting, som f.eks. opmålingen af kornavlen på Kronens ladegård, og tiendekornets rette mængde ved afleveringen.

Endvidere at sognets bønder havde tilsæt de marker ved ladegården, som de var pligtige til.

Det var amtmanden, som udpegede en sognefoged, og det skulle være en anset og redelig mand, der formentlig skulle kunne læse, men ikke nødvendigvis skrive, hvad vi senere skal se et eksempel på.

Det var borgerligt ombud at være sognefoged.

Det var ulønnet, men til gengæld var han fritaget for ekstraskatter.

Om de 2 tidligst kendte fæstere på Sibbegård, LAURIDS PEDERSØN og ANDERS LAURIDSØN, var sognefogder er ikke opklaret.

For LAURIDS PEDERSØNs vedkommende kender vi kun hans navn.

Efter ham fæstede ANDERS LAURIDSØN Sibbegård i 1614/15.

Desværre vides meget lidt om ANDERS LAURIDSØNs virke.

Hans kone hed MAREN PEDERSDATTER, og de havde 4 børn - måske flere som ikke er fundet.

Deres datter KIRSTEN ANDERSDATTER blev gift med MADS HANSEN, og de overtog gården, formentlig omkring 1645. I hvert fald var de gift og boede på gården dette år - ifølge et skattemandt.

Sjællandsk bondegård fra før 1688

1645 og de følgende år var vel ikke de bedste for bønderne.

Ganske vist var der nu fred i landet efter Christian IV's uheldige deltagelse i diverse krige, men statskassen var tom, og det betød adskillige tyngende ekstraskatter for bønderne.

Og kun for bønderne - adelen og gejstligheden var skattefrie.

MADS HANSEN var dog i den favorable situation, at han var sognefoged og derfor skattefri.

Men på andre områder var han ligestillet med de øvrige fæstebønder.

Og da ingen mennesker jo er herre over vejret, så ramte det også sognefogden, da rughøsten i 1649 slog fejl.

MADS HANSEN måtte også som alle andre betale for det træ, han fik udvist i skoven til f.eks. hjultømmer og brændsel, og for at have sine svin på olden i skoven.

I en opgørelse over husdyrholdet i 1657 ses, at MADS HANSEN havde 25 svin og desuden 28 kreaturer, 4 heste samt 26 får og lam.

Det var en stor besætning sammenlignet med andre gårde i området, og det har krævet megen plads til stalde og opbevaring af foder, foruden korn, hør og halm.

Så vi kan regne ud, at Sibbegård har været en stor gård.

Desværre har vi ingen beskrivelser af den fra den tid, men den har givetvis været 4-længet, af bindingsværk og med stråtag. Det var i hvert fald efter eksperterets udsagn det almindeligste på Sjælland dengang.

1658-60 var der igen krig i landet - Karl Gustav-krigen -

og denne gang gik det hårdt ud over Nordsjælland.

Mange gårde blev plyndrede og mere eller mindre ødelagte af de svenske soldater, bl.a. 2 gårde i Saltrup.

Men Sibbegård og dens beboere ser ud til at være gået fri.

Var det mon tilfældigt - eller var der lidt respekt for sognefogden ?

* * *

Natten mellem den 10. og 11. februar 1659
døde 1000 svenske soldater under stormen på København.
Danskerne sejrede.

* * *

Men Danmark havde alligevel for stedse mistet
Skåne, Halland og Blekinge.

Tiden stod jo ikke stille af den grund.

Menneskenes behov var de samme som før - også til krobesøg.

Så i 1662 blev MADS HANSEN kromand.

Mon sognefogedværdigheden også spillede ind her ?

Tilladelsen til krohold er bevaret i amtsregnskabet og lyder som følger :

"1. May 1662 er Mads Hansen i Esbønderup
forundt og bevilget at maa holde Kro
og Ølsall i Esbønderup, hvoraf han
aarlig skal give 6 Rigsdaler 4 Mark."

Om kroholdet foregik på Sibbegårds enemærker eller andetsteds i byen oplyser kilden desværre ikke.

Man må vel tænke sig, at en sognefoged og kroholder skulle kunne læse og regne.

Det kunne MADS HANSEN måske også - men han kunne ikke skrive.
Ikke engang sit navn eller blot sine initialer,
han tegnede sit bomærke, som så således ud
Det findes på et regnskabsbilag fra 1662,
hvor han attesterer at have overværet opmålingen af kongens anpart af
korntienden, samt høstens størrelse på Esrom Ladegård.

Brugen af bomærker var udbredt, fordi størstedelen af landbefolkningen
på den tid hverken kunne læse eller skrive.

Den smule undervisning, børnene fik, blev givet af degnen om søndagen efter
kirkegangen og bestod mestendels af udenadslæren af Luthers Katekismus.
Først et halvt århundrede senere kom der skoler for landsbybørnene,
da Frederik IV oprettede rytterskolerne.

MADS HANSENS herkomst er ikke fundet.

Han havde tilsyneladende en bror, Ole Hansen, i Græsted, og en halvbror, Hans Jensen,
i Eilstrup, men de tråde har indtil nu ikke kunnet redes ud.

Hans alder er også ukendt, men han har nok ikke været særlig gammel, da han døde.
Der blev holdt skifte efter ham den 7. maj 1667, og der finder man nogle gode
oplysninger.

Han efterlod sig 4 døtre og en søn. Den ældste datter var gift, og de øvrige børn i
alderen 18 - 6 år var hjemme. Sønnen døde som 19-årig 10 år senere.

Af boopgørelsen ses, at det var en velsitueret familie og en velforsynet gård, der var nok
af alt både inde og ude.

Sammenlignet med omtrent samtidige boopgørelser i omegnen, kan vi roligt sige, at
Sibbegård og dens beboere må have været ret ansete i sognet.

Så det var nok ikke hvem som helst, der kunne få fæste på Sibbegård efter MADS
HANSEN.

Men en ny fæster skulle der, gården skulle passes, og enken KIRSTEN
ANDERSDATTER og hendes 4 børn skulle forsørges.

Det blev en moden og erfaren mand, der fik den.

Han hed LARS IBSEN og havde i nogle år haft sin fædrene gård Glarborg i fæste.

Nu flyttede han til Sibbegård, blev gift med KIRSTEN ANDERSDATTER og blev
sognefoged i Esbønderup sogn.

Ægteskabet varede kun 4 år og var barnløst. KIRSTEN ANDERSDATTER døde i 1671.

Skiftet efter hende viser, at boets aktiver er blevet væsentligt mindre end 4 år tidligere,
og årsagen er hovedsagelig de store arvelodder, som skulle udredes til KIRSTENS børn.

I LARS IBSENS tid på Sibbegård skete betydningsfulde ting for såvel hans land som hans stand.

På Sibbegård skete der det, at LARS IBSEN blev gift igen med ANNE WILLUMSDATTER, og de fik 4 sønner.

Så der så det lyst ud.

Men Danmarks enevældige konge - Christian V - begav sig ud i et krigseventyr i håb om at generobre de tabte områder på den anden side af Øresund.

Det gik som bekendt ikke så godt.

For de nordsjællandske bønder betød krigen flere ekstraskatter og ekstra meget hoveri og ægt bl.a. i form af kørsel med forsyninger til folk og fæ.

Det var jo sognefogdernes ansvar, at dette skete, men her svigtede LARS IBSEN og andre sognefogder af og til, som det vil fremgå af nedenstående citat fra amtsregnskabet:

"16. November 1679 afsonede Lars Ibsen, Sognefoged, fordi han ofte fandtes forsømmelig og ikke efter adskillige Befalinger, af Sognet fremskaffet Vogne til at føre Hø fra Grønnehave og til Stranden med, som siden ved Fartøj til Helsingborg til Kongl. Mayst. Rytteris Heste skulde overføres, og Hestene for des Skyld maatte lide Mangel. Skal give 33 Rigsdaler 2 Mark."

Det var en stor bøde, de 33 Rigsdaler svarede nogenlunde til værdien af et par gode heste eller 3-4 køer.

Men det var jo også en alvorlig forseelse.

Hvis der var mange af den slags, kan man jo få den tanke, at manglende forsyninger måske var medvirkende til, at krigen blev tabt.

Vel, det bliver jo ikke opklaret - sket er sket.

Og krigen blev tabt.

Det var ikke kun, hvad angår landområder, at krigene havde kostet dyrt.

Danmarks Riges økonomi var efterhånden i en så dårlig forfatning, at noget radikalt måtte gøres.

Det resulterede - dengang som nu - i en klækkelig forhøjelse af skatterne, og det kom til at betyde en fuldstændig omlægning af skattegrundlaget.

Hidtil havde bønderne ydet deres skatter i form af ekstraskatter, når der var et behov. Nu ville man gå over til en fast årlig skat på jorden.

Det man søgte at udfinde som grundlag for skattepligten, var nettoindtægten udtrykt i hartkorn.

Men samtidig gik man for landbruget over til, ved 1 tønde hartkorn at forstå et varierende areal af ager og eng, forskelligt efter jordens godhed og ydeevne.

Dette medførte, at al landbrugsjord skulle opmåles og takseres.

Opmålingen og takseringen påbegyndtes i 1681, og resultaterne kan læses i Matriklen, som blev færdig i 1688.

En præst i Himmerland gav følgende interessante samtidige beskrivelse af, hvordan opmålingen blev gennemført i praksis:

"Dette Aar har været mærkeligt i Danmark. Først for Landmaalingen. Alle Agre al Danmark over er blevet maalt med særlig dertil af Staal beredte Lænker, mellem hvert Kvarter sad en Ring af Messing etc. Agrene blev maalt i Længden og Bredden. Dertil lod sig bruge adskillige Standspersoner, nogle som maalte, og nogle som beskrev Maalingen. Siden blev Jorden taxeret af visse dertil udnævnte Bønder, hvor megen Sæd hver Ager kunne taale, og hvor god Jorden kunde agtes. Dog var de taget i Ed, at ingen skulde faa noget at vide derom. Desligeste blev alle Heder, Skove, Moser og Enge taxerede og beskrevne. Men ellers - som Ordet gik - var der over alt dette hele Land 400 Personer, som brugtes dertil"

Opmålingsarbejdet har nok vakt opsigt blandt beboerne i Esbønderup. Måske oplevede de det som et velkomment indslag i hverdagen, som måske ellers kunne være lidt ensformig og trivielt.

Og på bystævnet er det nok blevet ivrigt drøftet, hvad denne ændring i skatteforholdene ville komme til at betyde for dem.

I bevarede skiftebreve kan vi se, at ingen af dem synes at være blevet ringere stillet.

Sibbegårds hartkorn blev ansat til 7 tønder 4 skæpper.

Det var det bedste i Esbønderup, men de øvrige 4 gårdes ansættelser lå meget tæt på Sibbegårds, så vi må deraf kunne slutte, at de 5 gårdes jorder har været af nogenlunde ens bonitet.

Arealmæssigt var Sibbegård ikke nogen særligt stor gård, slet ikke målt med nutidens målestok.

Kun 22 - 23 tdr. land havde den under dyrkning, men det var en ganske almindelig størrelse i det nordsjællandske på den tid.

LARS IBSEN fik ikke mulighed for at se langtidsvirkningerne af den nye skattereform. Hans tid var ved at rinde ud. Men forinden fik han endnu en bøde. Kort før sin død blev han i november 1689 dømt for "Helligdagsbrøde", han havde "tvende Søndage været druken i sit Hus" og kom derefter i slagsmål. Det blev takseret til en bøde på 3 Rigsdaler.

Man siger vel, at Jeppe drikker, men ikke hvorfor Jeppe drikker. Måske drak LARS IBSEN, fordi hans kone var død, og måske fordi han selv var syg. I hvert fald døde han ikke længe efter, for der blev holdt skifte efter både ham og ANNE WILLUMSDATTER den 7. april 1690.

Skiftebrevet viser, at Sibbegård stadig var en anselig gård, det var velstående folk, der boede der.

Der var nok af alt, ja sammenlignet med andre gårde kan man sige, at der var overflod. Foruden rigeligt af møbler, sengetøj, husholdnings- og landbrugsredskaber fandtes der duge og håndklæder, og det var ikke almindeligt på bøndergårde.

Desuden var der sølvtøj, 12 skeer og 2 bægre - meget usædvanligt.

Endvidere remedier til fremstilling af brændevin, så måske havde LARS IBSEN også bevilling til krohold.

En del af velstanden skyldes sandsynligvis opfedning og salg af stude, som var en god forretning i de tider.

Ved deres død efterlod LARS IBSEN og ANNE WILLUMSDATTER sig 4 umyndige sønner. Ingen af dem var altså gamle nok til at overtage Sibbegård.

Nu var både fæstet på Sibbegård og sognefogedembedet ledigt.

Hvis de to ting skulle forenes i én person, var der nok ikke så mange at vælge imellem.

Valget faldt på en etableret gårdmand i Villingerød - RASMUS PEDERSEN.

Han var 47 år - en ret høj alder dengang - og havde i 25 år haft Dammosgård.

RASMUS PEDERSEN synes at være ud af en atypisk bondefamilie.

Ganske vist var hans far også fæstebonde i Villingerød, men visse oplysninger tyder på, at hans farbror var byskriver i Slangerup.

Om RASMUS PEDERSEN kunne læse og skrive, ved jeg ikke, men hans bror Niels, som var gårdfæster og kirkeværge kunne - så mon ikke?

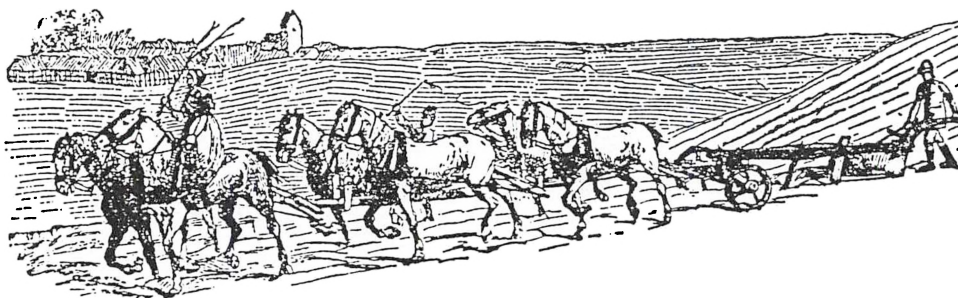
Foruden at være sognefoged havde RASMUS PEDERSEN "opsyn med distriktets skove". Måske betyder det, at han var skovfoged i de nordligste områder af Grib Skov, som lå i Esbønderup sogn.

RASMUS PEDERSEN var gift med BOELD RASMUSDATTER, som var født i Vejby. Deres tid på Sibbegård synes at have været ret fredelig.

I tidens løb fik de adskillige børn, hvor mange kan ikke siges, da kirkebogen for Esbønderup sogn først er bevaret fra år 1700, men i hvert fald 7 overlevede dem, og de fik hver især et interessant livsforløb.

BOELD RASMUSDATTER døde i slutningen af århundredet.

I 1702 overlod RASMUS PEDERSEN gården til sin yngste søn. Hans otium blev kort, han døde i 1704.

Pløjning med hjulplow

Århundredet Rinder Ud.

I det halve århundrede vi hidtil har beskæftiget os med, havde Danmark fostret flere betydelige mænd.

Griffenfeld havde moderniseret den danske statsadministration, og Niels Juel blev hædret for sin strålende maritime indsats.

Thomas Kingo digtede sine smukke salmer - og i Bergen fødtes en Ludvig Holberg, men han vakte nu ingen opsigt - endnu.

Det gjorde til gengæld den fremragende og alsidige videnskabsmand Ole Rømer, som nok mest huskes for hans bestemmelse af lysets hastighed. Men han var nu virksom på mange andre områder, bl.a. ved matrikuleringen.

Hvor meget beboerne i Esbønderup kendte til disse mænd og deres gerninger er ikke godt at vide.

Men én ting kom i hvert fald til at betyde noget for både dem og alle andre danskere - indførelsen af en ny kalender.

Her medvirkede Ole Rømer også.

Hidtil havde vi i Danmark, som i det meste af Europa, fulgt den julianske kalender, kaldet "gammel stil", som var indført af Julius Cæsar år 47 f.Kr., men denne kalender var ikke helt nøjagtig. Det bevirkede, at de kirkelige højtider efterhånden ville komme til at falde på "forkerte" tider af året.

Pave Gregor XIII besluttede derfor i 1582 at indføre en ny og mere nøjagtig kalender. Den fik som sin forgænger navn efter sin ophavsmand, og kom derfor til at hedde den gregorianske - eller "ny stil".

Den blev imidlertid ikke indført i alle lande samtidig, hvilket i en periode på mere end 150 år skabte nogen "tidsforvirring" i Europa.

I Danmark fandt overgangen til "ny stil" sted i året 1700, idet 10 dage blev udeladt i februar, således at den 1. marts fulgte umiddelbart efter den 18. februar.

Måske har kalenderreformen også i Esbønderup skabt lidt forvirring i tidsbegreberne, men det har nok mest berørt spørgsmålet om, hvornår der skulle sås det forår.

Problemerne omkring diverse helligdage blev sikkert klaret af præsten ved kirkegangen om søndagen.

Så Esbønderupperne har nok ret hurtigt vænnet sig til de "nye tider", og livet er gået videre i sin vante gænge.

Et Nyt Århundrede.

Et nyt århundrede - mon bønderne i Esbønderup følte noget særligt ved det ?

Fantasi til at forestille sig, hvad det 18. århundrede skulle bringe af ændringer i bondestandens tilværelse, havde de næppe.

Sikkert heller ikke RASMUS PEDERSEN på Sibbegård, der som nævnt i 1702 overlod sin gård til en søn.

Desværre er der ikke bevaret et skiftebrev efter RASMUS PEDERSEN, så vi har ingen mulighed for at vide, hvordan forholdene var på Sibbegård, da sønnen RASMUS RASMUSSEN fæstede gården.

Men eftersom de var 7 søskende, der skulle arve, har det nok været en mindre velforsynet gård, han overtog.

Måske var RASMUS RASMUSSEN heller ikke nogen særlig dygtig landmand. I hvert fald gik det ned ad bakke på Sibbegård, og i 1710 måtte han frasige sig gården p.g.a. restancer og gårdens brøstfældighed.

Han ser dog ud til at være blevet boende på gården, som nu blev fæstet af broderen Peder Rasmussen.

Men i RASMUS RASMUSSENS sidste år som fæster på Sibbegård startede Den Store Nordiske Krig.

Den medførte dog ikke egentlige krigshandlinger i Nordsjælland, men den fik alligevel stor indflydelse på tilværelsen for de nordsjællandske bønder.

Krigen startede i begyndelsen af november 1709 med landsætning af den danske hær i Skåne.

Tilbage blev de danske reserver, som blev indkvarteret på gårdene i næsten hele Holbo Herred.

I Esbønderup var der indkvartering på alle 5 gårde, men mindst på Sibbegård, måske fordi det stod dårligt til der.

Sibbegård slap med 4 heste og deres ryttere af oberst Sprengels "Squadroner", og de var der i en uge i november.

De øvrige 4 gårde havde samme indkvartering i november, men desuden en ny i december af staldmester Röhls Artilleri.

Bønderne skulle naturligvis have kompensation for kost til soldaterne og foder til hestene, men det kneb gevaldigt med at få deres tilgodehavende, enten penge eller naturalier.

I oktober 1714 - altså 5 år efter begivenhederne - holdtes retsmøde derom ved Kronborg Birketing, men det gav intet resultat.

Først i februar 1716 (!) anvises bøndernes tilgodehavender af Rentekammeret (Finansministeriet), "saa Regnskabet kan komme til Endelighed".

Også dengang havde "de små" i samfundet altså svært ved at få deres ret.

Men tilbage til Sibbegård.

Her havde PEDER RASMUSSEN i 1710 afløst sin bror.

Først havde han imidlertid været klosterfoged ved Esrom Ladegård, og derefter haft en gård i Kagerup.

I PEDER RASMUSSENS tid begyndte det igen at gå fremad på Sibbegård, skønt han ikke var af de mest eksemplariske.

Han blev ganske vist sognefoged som sine forgængere, men det varede kun et par år, og det skyldtes, at han drev ulovlig brændevins-brænding, så han har nok ikke haft krobevilling.

For denne forseelse fik han en bøde, men den blev kun på 10 Rigsdaler, fordi amtmanden havde erklæret, at PEDER havde "forset sig af Enfoldighed".

En så enfoldig person kunne selvfølgelig ikke være sognefoged, så i nogle år var det en anden gårdmand i Esbønderup der bestred hvervet, men det vendte senere tilbage til Sibbegård.

Danmark var stadig i krig, og det betød meget ekstraarbejde for bønderne. Især to opgaver lagde beslag på dem. De skulle køre forsyninger til soldaterne og deres heste (ægtkørsel), og de skulle gå strandvagt ved kysten. Fra Gilleleje til Hammermøllen gik 38 mand, og fra Espergærde til Sletten gik 26 mand.

Ægtkørsel

Foruden disse krigsmæssige opgaver skulle deres sædvanlige hoveripligter også passes. De skulle stadig pløje, så og høste, muge i staldene på ladegården, køre møg ud på markerne, skove brænde til forskellige formål o.s.v.

Det er utroligt, hvad man lagde af byrder på bønderne, og lige så utroligt at så mange af dem overlevede.

* * *

I året 1722 opførtes Ludvig Holbergs "Jeppe på Bjerget".
Det stykke morede man sig meget over i København.

* * *

Krigen sluttede i 1720. Men tro ikke at det betød fredeligere forhold for beboerne i Esbønderup sogn.

Kongen - Frederik IV - havde nemlig bestemt sig for at omorganisere militæret.

Nordsjælland blev et rytterdistrikt, hvor der skulle stationeres rytteri. Der blev bygget barakker ved Klosteret i Esrum, og 3 kompagnier flyttede ind med deres heste og materiel.

Men næppe var rytteriet installeret i deres barakker, før der i 1721-22 blev bygget en skole i Esbønderup - Rytterskolen - for nu skulle bøndernes børn lære at læse og skrive, så de kunne blive mere oplyste.

På alle landets rytterskoler opsattes en sandstenstavle med følgende vers:

"Halvtredsindstyre Aar Gud har du mig opholdet
at Sygdom, Krig og Pest mig intet ondt har voldet.
Thi yder jeg min Tak og breder ud dit Navn
og bygger Skoler op de fattige til Gavn.
Gud, lad i dette Værk din Nådes Fylde kende.
Lad denne min Fundats bestaa til Verdens Ende.
Lad altid paa min Stol en findes af min Æt,
som mener dig min Gud og disse Skoler Ret."

På Esrum oprettedes også en skole for officerernes børn.

Men der var sandelig forskel på, om man var skoleholder for landsbybørn eller officersbørn.

En skoleholder i en landsby fik i 1723 22 Rigsdaler i løn om året, medens kollegaen på Esrum fik 40 Rigsdaler.

Dertil skal dog siges, at bønderne bl.a. ved højtider skulle give visse naturalier til skoleholderen.

Men lukrativt har det ikke været.

Da skoleholderen på Esrum, studiosus Frideric Koefod, døde i september 1727 "fandtes ej det, hvorfor en tarvelig og højstfornøden Jordefærd for ham kunde bekostes", skrev præsten i Esbønderup. Men præsten i Helsinge, Jørgen Friis, betalte for begravelsen, fordi hans kone var i familie med afdøde.

Åh, ja - i jorden kommer man altid.

Samme år, som studiosus Koefod døde, blev der sat stengærder om skolelodden i Esbønderup. Til det arbejde mødte Esbønderup sogns bønder med 40 vogne og 60 personer.

Året efter måtte de af sted i februar med 3 vogne for at hente en ny altertavle til Esbønderup kirke, desværre står der ikke i hoverifortegnelsen, hvor de skulle hente den. Og sidst på året 1728 måtte de skove og tilhugge pæle og køre sten til en ny sluse ved Fiskebro.

Jo, der foregik skam noget i Esbønderup sogn.

Og hver gang måtte bønderne lægge tid, vogne og arbejdskraft til.

På Sibbegård skete der også noget i 1728.

PEDER RASMUSSEN døde og blev begravet den 1. juni.

Han ser ud til at have passet sin gård, der var ikke længere underskud, men heller ikke overskud. Formue og gæld gik lige op, så der blev ikke noget at arve.

En del af gælden var stadig skatterestancer.

PEDER RASMUSSEN efterlod sig sin enke MAREN JØRGENSDATTER og 4 børn. Sønnen Rasmus overtog gården.

Sognefogden vender tilbage.

Med den nye fæster RASMUS PEDERSEN vender sognefogedhvervet tilbage til Sibbegård. Dog ikke lige med det samme.

Hvornår det skete er ikke klarlagt, formentlig omkr. 1750.

I de mellemliggende år var Rasmus Nielsen på Kløverholm i Esbønderup sognefoged i Esbønderup sogn, og årsagen til at han holdt op, var muligvis hans alder, i 1750 var han omkr. 67 år.

Han levede dog til han var 79 og fik et smukt eftermæle i kirkebogen, da han og hans kone blev begravet samtidig.

Den vordende sognefoged RASMUS PEDERSEN blev født i 1703, mens forældrene boede i Kagerup.

Allerede før han fæstede Sibbegård, var der kommet flere huse i Esbønderup.

Måske erindres det, at der i 1688 var 2 huse, nu var der 6.

Når dette omtales her, skyldes det, at der i RASMUS PEDERSENS fæstebrev står, at Sibbegårds hartkorn nu er

5 tønder 1 skæppe 2 fjerdingkar

medens det i 1688 var

7 tønder 4 skæpper.

Der kan naturligvis være sket en omvurdering af jorden, men det kunne også tænkes, at noget jord er taget fra til de nye huse. Måske er den første mulighed en følge af den anden.

I fæstebrevet står der endvidere, at der var 2 års restancer på gården, og dem betaler RASMUS - hvor han så havde pengene fra.

Men som vi skal se, var han en driftig mand - i flere henseender.

Han giftede sig med BOEL HANSDATTER, som var fra en gård i Truedstrup - en nu forsvunden landsby i Grib Skov.

I løbet af de næste 19 år fik de 9 børn (sagde jeg ikke, at han var en driftig mand!), men kun 2 døtre overlevede forældrene.

BOEL selv døde 48 år gammel i 1757.

Året efter blev RASMUS PEDERSEN gift igen med MAREN PEDERSDATTER, hvis herkomst - trods ihærdig søgen - ikke er fundet.

MAREN var 31 år og altså i en fødedygtig alder.

Hun fødte også 3 sønner, som alle var levedygtige, og måske var det blevet til flere, hvis ikke RASMUS PEDERSEN var afgang ved døden i 1766.

Også i landbrugsbedriften har RASMUS PEDERSEN været en driftig mand.

Da han fæstede gården, var det meget dårlige tider for landbruget, og regeringens politik var langt fra egnet til at mindske vanskelighederne for bønderne.

Priserne på landbrugsprodukter faldt og faldt, det laveste niveau nåedes i femåret 1730-34.

Det var toldpolitikken, der havde været aldeles ødelæggende for priserne.

Der var høj udførselstold på stude, hvilket bevirkede, at den gennem århundreder traditionelle studeeksport faldt meget drastisk.

Man gjorde intet for at fremme eksporten af korn - tværtimod.

I kornknappe år lukkede man op for indførsel ude fra, og i kornrige år forbød man udførsel eller pålagde en meget høj udførselstold for derigennem at holde priserne nede.

Hele denne politik må ses i lyset af datidens altdominerende opfattelse af et lands statsøkonomi:

at et lands velstand først og fremmest beror på
en gunstig handelsbalance og ophobning af penge
eller ædle metaller inden for landets grænser.

Først henimod midten af 1700-årene begyndte billedet at ændre sig, og bøndernes vilkår at bedres.

På denne baggrund må vi bedømme RASMUS PEDERSENS indsats som meget flot.

Han efterlod gården i bedre stand, end han havde overtaget den.

Nu var der overskud, ikke voldsomt stort, men der blev da lidt arv til enken og børnene.

En indirekte følge af landbrugskrisen i 1730'erne var Stavnsbåndets indførelse i 1733.

Hidtil havde det kun været de bønderkarle, som var udskrevet til militærtjeneste, der ikke måtte forlade det område, hvor deres tjenestested var.

Med Stavnsbåndets indførelse kom denne bestemmelse til at gælde for alle bønderkarle. De var bundet til deres fødestavn fra de var 14 til de blev 36 år.

Senere blev dette åremål endda udvidet til at gælde fra de var 4 til de blev 40 år.

Officielt blev Stavnsbåndet indført af hensyn til landbruget.

Der skulle være bønderkarle til at overtage ledige fæstegårde.

Men reelt var det for at dække behovet for soldater.

Det turde man ikke "sige højt", for militærtjenesten var meget forhadet af bønderne.

Stavnsbåndet kom altså også til at gælde for RASMUS PEDERSENS 3 små sønner, som var født i 1759, 1763 og 1765.

De forblev også i sognet, men ikke på Sibbegård.

Ja, de første år var de der naturligvis hos deres mor MAREN PEDERSDATTER.

* * *

"6. December 1765 blev Delinquenten Per Persen fra Melby Sogn, der med et Slag i Hovedet havde dræbt sin Kone og desaarsag med Sværd blev decolleret paa Esseroms Tingbakke, jordet i Esbønderup Kirkegaard."

* * *

Der er flere måder at dø på -

nogle dør strådøden, andre bliver halshugget.

RASMUS PEDERSEN døde strådøden i 1766.

Men MAREN PEDERSDATTER blev hurtigt gift igen med MADS PEDERSEN, en gårdmandssøn fra Græsted.

Han var 32 år og havde været soldat i adskillige år.

Nu slap han fri af værnepligten og blev i stedet gårdmand og sognefoged i Esbønderup.

Desværre er der ikke fundet meget i de gamle arkivalier om MADS PEDERSEN og MAREN.

I Esbønderup kirkebog ser vi, at de fik en søn, som døde 3 uger gammel, og derefter en datter, som blev døbt Ane Dorthe.

Flere børn blev det ikke til, MAREN var vist blevet for gammel.

Nye Tider.

Er det småt med vor viden om, hvad der foregik på Sibbegård, så kender vi til gengæld de skelsættende begivenheder, der fandt sted omkring dem, og som kom til at berøre dem direkte.

Men lad os først skue lidt tilbage i tiden.

Ja, faktisk langt tilbage.

Fra Arilds tid herskede landsby-fællesskabet i de danske landsbyer.

Gårdene lå tæt sammen, som regel omkring gadekæret, medens jorden, som bønderne dyrkede, lå samlet uden om - den kaldtes bymarken.

Bymarken var delt i 2 eller 3 vange, som igen var delt op i mindre stykker kaldet åse.

I hver ås havde den enkelte gårdmand adskillige stykker jord kaldet agre.

På den måde fandt man det mest retfærdigt, for så fik alle lige meget af den gode og den mindre gode, eller ligefrem dårlige jord.

Men det betød, at en gårdmand havde sine agre liggende spredt på hundrede eller flere forskellige steder i bymarken, og agrene var ofte ret smalle, så for at man ikke skulle genere hinanden, måtte man pløje, så og høste samtidig.

Hvornår disse aktiviteter skulle foregå, vedtog man på bystævnet, en forsamling af byens gårdmænd.

I dag kan vi se, at dette dyrkningssystem ikke kunne give mulighed for en rationel drift, at det var en hindring for den driftige bonde, der måtte vente på den dovne, eller skal vi sige den mindre dygtige nabo.

Sådanne tanker begyndte også at spire frem i Europa i midten af 1700-tallet og nåede via oplyste og interesserede godsejere til Danmark.

Her voksede interessen for bøndernes forhold.

Der kom forordninger om hoveriets begrænsning og bondens retsstilling.

Enkelte godsejere ophævede landsby-fællesskabet og udskiftede jorderne, så bønderne fik deres agerjord samlet omkring gårdene.

Denne udvikling bredte sig til krongodset og nåede til Esbønderup i 1786.

Esbønderupperne var ivrige efter at få udskiftet deres jorder.

Allerede i 1780 sender de en ansøgning derom til kongen, men på grund af byens tætte forbindelse med skoven, får de afslag.

De forsøger igen med nye henvendelser i 1782 og 1784, men stadig med negativt resultat.

I 1785 går præsten, N. Schow, ind i sagen og sender en skrivelse til Rentekammeret, men først efter at præsten i marts 1786 igen har henvendt sig, kommer der tilsagn om udskiftning.

Udskiftningsforretningen finder sted i oktober 1786 og resulterer i, at 2 gårde må flytte ud fra byen, medens de 3 kan forblive, hvor de ligger.

De 2 udflyttere var Skovgård, der fik sin nuværende plads øst for byen, og Søgård der ligeledes fik sin nuværende beliggenhed nord for byen.

Sibbegård blev altså liggende, hvor den stadig ligger, selv om bygningerne er af nyere dato, og dens agerjord blev samlet vest og syd for gården. Desuden fik MADS PEDERSEN ekstra græsningsareal i Kohaven og et mindre engareal nordøst for byen.

De 5 gårdmænd i Esbønderup ser ud til at være tilfredse med udskiftningen, de sender ingen klager til myndighederne, som det ellers skete i mange andre landsbyer.

Det var jo sent på året, at udskiftningen fandt sted, så hvordan har de mon klaret problemet med såning af vintersæd ?

Måske havde de allerede sået efter den gamle ordning og er først kommet i gang med den nye næste forår.

Udflytterne skulle jo også have bygget nye gårde, så der har nok været nogle overgangsvanskeligheder, men dem melder historien desværre ikke noget om.

Derimod melder den i 1787 om en ny "oplevelse". "Alverden" skulle skrives i mandtal. På landet blev tællingen foretaget af præsten, eventuelt med hjælp fra degn og skoleholder.

Rent praktisk skete det sådan, at præsten fra prædikestolen indkaldte så mange husfædre, som han mente at kunne nå at notere efter gudstjenesten.

Formelt skulle tællingen ske den 1. juli 1787, men man fortsatte de følgende søndage, til alle var talt.

Denne fremgangsmåde kunne naturligvis indebære fejl, men var dog rimeligt korrekt.

"at skrive i mandtal"

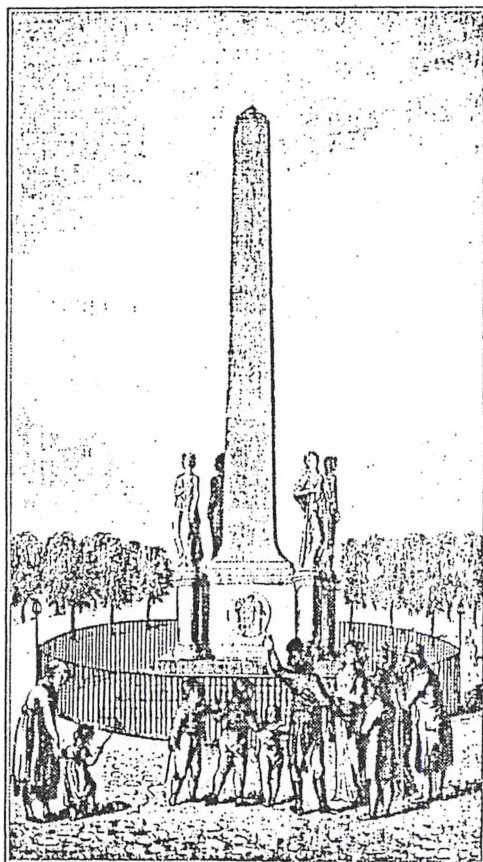
Året 1788 bragte en ny forbedring af bøndernes kår:

Stavnsbåndets ophævelse.

Det skete dog ikke med ét slag.

Alle bondesønner under 14 og over 36 år skulle straks være fritagne for Stavnsbåndet, og efter århundredskiftet skulle det gælde alle.

Til minde om denne begivenhed rejstes Frihedsstøtten få år senere i København.

På Frihedsstøtten kan læses følgende inskription:

Kongen bød, Stavnsbåndet skal ophøre,
Landbolovene gives Orden og Kraft,
at den frie Bonde kan vorde kiæk og oplyst,
flittig og god, hæderlig Borger, lykkelig!

Udskiftning - Mandtal - Stavnsbåndets Ophævelse.

Kunne man rumme mere ?

Hørte man, og fattede man, hvad der foregik i Paris ?

Bastillens fald. Tyranniets borg, symbolet på den gamle uret var faldet.

Hvad tænkte man ?

Måske at det trods alt var godt at leve i Danmark, hvor "revolutioner" foregik ublodigt.

Om MADS PEDERSEN på Sibbegård tænkte sådan, ved vi jo ikke.

Men forhåbentlig har han glædet sig ved den nye tingenes tilstand i Esbønderup, og det fik han lov til en del år endnu, nemlig til sin død i 1807.

Hans kone MAREN PEDERSDATTER fik derimod kun et par år. Hun døde i 1791.

Hvordan økonomien og tilstanden iøvrigt var på Sibbegård på denne tid, ved vi ikke, der er ikke bevaret skifter efter hverken

MAREN eller MADS PEDERSEN.

Deres datter Ane Dorthe blev i 1792 gift med præstens avlskarl

PEDER SØRENSEN, og han bestyrede gården for sin svigerfar i 10 år, før han fik fæste på den. Det skete i 1802.

Fra Fæstekår til Egen Gård.

PEDER SØRENSEN fødtes på Bakkegård i Saltrup i juli 1769.

Da han var ældste søn, kom han hurtigt ud at tjene, som det hed.

Som nævnt tjente han hos præsten, hr. Schou, i Esbønderup, og præsten har åbenbart været så tilfreds med ham, at han ved letfærdig omgang med sandheden (jamen dog!) forsøgte at få PEDER fritaget for militærtjeneste.

Se selv nedenstående citat fra Lægdsrullen 1792 lægd 14:

"Løbenr.22 Peder Sørensen, født i Saltrup, 64 1/4 Tomme høj,

Far: Søren Pedersen,

Bopæl: Esbønderup.

For ham blev ... dineret en Begiering fra Præsten Hr. Schou, at denne hans Avlskarl som allerede havde tjent ham før den 20. Juni 88 paa almen Grund maatte befries for Udskrivning, da nu Resc. af 31. Dec. 89 bestemmer at de, hvilke den 20. Juni vare Avlskarle for Præsterne alene skulde befries for Udskrivning. Peder Sørensen dengang 18 Aar gl. ikke kunde være Avlskarl, og han efter hands egen Angivelse først 3 Aar er virkelig Avlskarl, altsaa er blevet det efter 20.Juni 88, kunde Hr. Schous Paastand ej fyldestgøres, men Peder Sørensen blev udskreven til Reserve Rekrut til Fods."

Ved sessionen i 1796 oplyses, at PEDER SØRENSEN var blevet Rekrut ved Danske Livregiment, og i 1801 fik han endelig afsked.

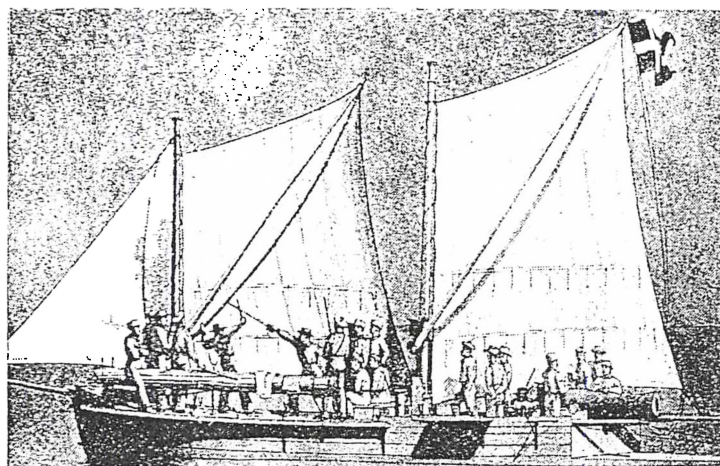
Medens dette foregik i Esbønderup huserede Napoleon i det meste af Europa, og Danmark undgik ikke at blive involveret i stridighederne.

England mistænkte uden grund Danmark for at støtte Napoleon, og én af følgerne heraf var Københavns bombardement i september 1807 og englændernes ran af hele vor flåde, 69 krigsskibe og 600 handelsskibe.

Det var bittert - og det var dyrt.

Ved frivillige midler byggede man kanonbåde som erstatning for krigsskibene, og private skibsredere fik tilladelse til at udruste kapere.

Disse initiativer var prisværdige, men de battede jo kun lidt i den 7 år lange krig, som nu fulgte, og som undergravede landets økonomi.

Kanonbåd

I sidste halvdel af det 18. århundrede havde produktion og handel taget et stort opsving, men det blev nu vanskeliggjort af Danmarks nye situation.

Ved krigens slutning var landet i en sørgelig tilstand.

Handelshusene var ruinerede, pakhusene stod tomme, og den blomstrende transithandel, som krigen havde skabt så længe vi var neutrale, gik tabt da vi selv kom ind i krigen.

Det endte med Statsbankerotten i 1813.

Det var trange tider for alle, høj som lav.

Men bønderne var dem, der bedst forstod at sætte tæring efter næring, og de slap stort set helskindet gennem krisen.

Men småt har de haft det.

Og først omkring 1830 begyndte økonomien så småt at blive bedre.

Det har været svære forhold, da PEDER SØRENSEN fæstede Sibbegård i 1802, men han må alligevel have været i stand til at spare op, for ifølge fæstebrevet betalte han 60 Rigsdaler i indfæstning. Dette beløb fortæller også, at Sibbegård stadig var en anselig gård.

Fæstebrevet oplyser videre, at gårdens hartkorn var

5 tønder 1 skæppe 2 fjerdingkar

men siger ikke noget om størrelsen af det dyrkede areal.

I slutningen af 1600-tallet så vi, at det dyrkede areal var omkring

22-23 tønder land, men i 1802 har det givet været betydeligt større.

I den forløbne periode blev der nemlig overalt i Danmark taget meget nyt land under plov.

Men hvor meget større Sibbegårds tilliggende var blevet, kan vi kun gisne om.

Selv skønner jeg, at det nok er blevet i hvert fald fordoblet, og det gør

jeg ud fra den kendsgerning, at PEDER SØRENSEN i 1822 afstår 22 tdr. land til sin ældste søn Peder Pedersen.

På dette tidspunkt var Sibbegård overgået til s e l v e j e, så nu var

der ikke længere tale om fæstebrev, nej, Peder Pedersen fik skøde på dette stykke jord, som var beliggende i Kohaven sydøst for byen.

PEDER SØRENSEN var altså nu blevet gårdejer, men allerede i 1823 overdrager han Sibbegård til sin yngste søn Jørgen Pedersen.

PEDER SØRENSEN og ANE DORTHE MADSDATTER var da begge 53 år, som vi i dag ikke betragter som nogen høj alder.

Men måske følte de sig for gamle og trætte til at klare de vanskelige tider.

Eller måske var de bare så kloge, at de håbede på nogle gode år som aftægtsfolk - og det fik de også. Nogle år i hvert fald.

ANE DORTHE gik først bort, hun døde i 1835, PEDER SØRENSEN i 1838.

Der blev foretaget privat skifte, så vi er afskåret fra at få noget at vide om boets økonomi.

Det var stadig skidt at være landmand, da JØRGEN PEDERSEN overtog sin fødegård - men han ejede da sin gård.

Ifølge skødet var Sibbegårds hartkorn nu

4 tønder 3 fjerdingkar

efter at JØRGENS bror Peder havde fået de 19 tønder land, men det viste sig, at de klarede sig helt godt alligevel - efter hvad der siges.

De første år har nok været drøje, men da det først begyndte at gå fremad, kom der virkelig fart over landbrugets udvikling.

Bondefrigørelsen og overgangen til selveje har afgjort givet bønderne en ny følelse af selvværd, som yderligere har givet dem mod på alle de nye tiltag, som nu viste sig:

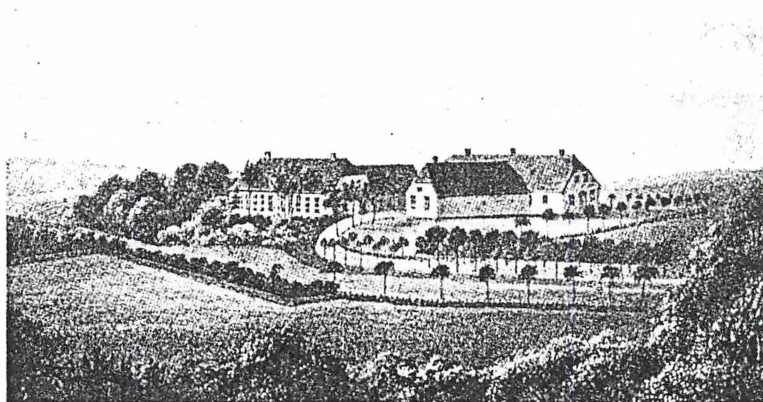
dræning af jorderne, bedre redskaber og forbedrede kornsorter og rodfrugter.

Kornavlen var længe dominerende og var en betydelig eksportartikel. De animalske produkter var derimod af ringe kvalitet, og kunne kun anvendes på det hjemlige marked.

Takket være landsbyskolernes virke i nu 100 år, kunne flertallet af bønderne nu læse, skrive og regne, og oprettelsen af højskoler gav de unge karle og piger mulighed for endnu bredere viden.

Det ene med det andet gjorde, at de før så fornødrede bønder nu rankede ryggen og sagde til sig selv: selvfølgelig kan vi klare de nye udfordringer.

Og det kunne de jo.

Rodding Højskole 1845.

Det var bevægede år.

Det ulmede og gærede flere steder i Europa.

Befolkningerne ønskede frie forfatninger - og de fik dem.

Også i Danmark rejste sig en stemning, som efter en ublodig "revolution" resulterede i en ny forfatning

Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1849.

Om tilværelsen på Sibbegård i disse brydningstider er der meget lidt at finde i arkiverne.

Familien voksede. 6 børn blev født, 4 overlevede forældrene.

Den næstældste søn, Rasmus, deltog som soldat i Tre-Års-Krigen, og familietraditionen vil vide, at han faldt i krigen, men det passer ikke.

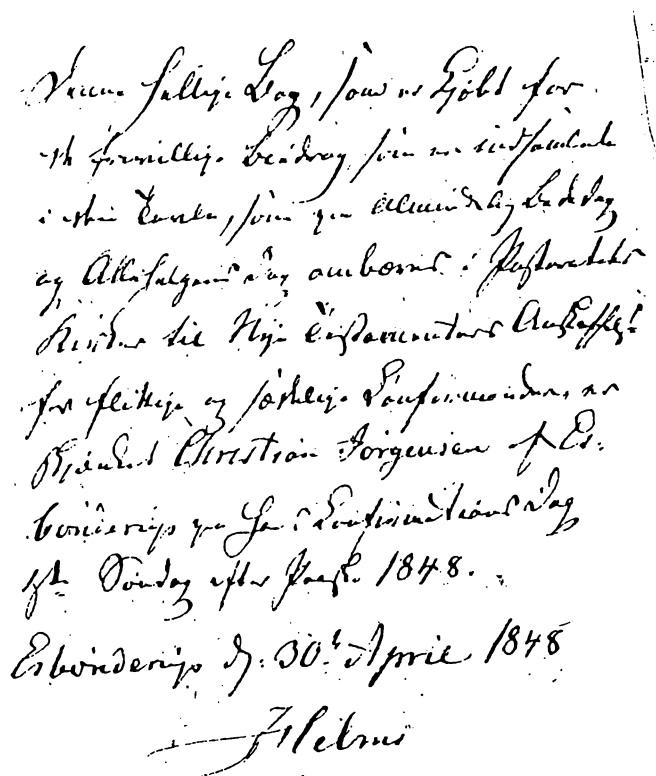
Rasmus døde i sommeren 1851 på Garnisons Hospital i København.

Dødsårsagen er ikke oplyst - måske var han blevet alvorligt såret i krigen, så der alligevel er et gran af sandhed i overleveringen.

Men JØRGEN PEDERSEN havde flere sønner.

En af dem var Christian, som på sin konfirmationsdag fik overrakt et Nyt Testamente med følgende dedikation af sognepræsten

Søren Helms:

Denne hellige Bog, som er kjøbt for
de frivillige Bidrag som er indsamlede
i den Tavle, som på almindelig Bededag
og Allehelgensdag ombæres i Pastoratets
Kirker til Nye Testamenters Anskaffelse
for flittige og sædelige Konfirmander, er
skjænket Christian Jørgensen af Esbønderup
paa hans Konfirmationsdag
1. Søndag efter Paaske 1848.
Esbønderup d. 30. April 1848
S. Helms

På nu-dansk:

"Denne hellige Bog, som er kjøbt for de frivillige Bidrag, som er indsamlede i den Tavle, som på almindelig Bededag og Allehelgensdag ombæres i Pastoratets Kirker til Nye Testamenters Anskaffelse for flittige og sædelige Konfirmander, er skjænket Christian Jørgensen af Esbønderup paa hans Konfirmationsdag 1. Søndag efter Paaske 1848.

Esbønderup d. 30. April 1848
S. Helms"

Christian har altså været en god dreng.

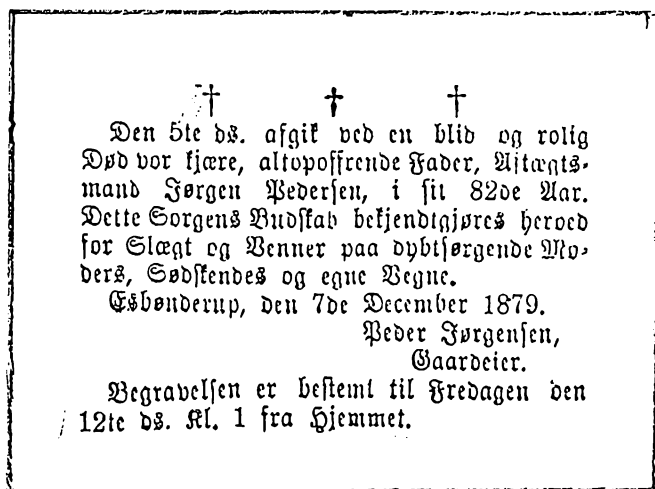
Han blev, som sin bror, soldat, garder til fods, men da var der fred i landet.

Da han blev hjemsendt, fik han en parcel af Sibbegårds jorder beliggende nordøst for Esbønderup mod Sodemark, og her byggede han Birkegård, som blev hans og hans kone Dorteas hjem.

JØRGEN PEDERSEN var efterhånden blevet en ældre mand.

Han trængte til aflastning, så han overlod gården til sin ældste søn

MADS PEDER JØRGENSEN - i folkemunde kaldet "Petter Jørn".

Allerede ved PETTER JØRNs overtagelse af Sibbegård var der tegn til forandringer i landbruget.

Kornpriserne faldt på grund af konkurrence fra oversøisk korn.

Landmændene blev derfor tvunget til at producere nye varer, og det er imponerende at se, hvor ihærdigt de gik ind for at forbedre de animalske produkter, og hvor hurtigt de nåede til at fremstille det bedste smør og det bedste flæsk, som verden kendte.

Et marked for de nye produkter fandt man i England, og den nye havn i Esbjerg, der var anlagt i 1868, kom til at spille en stor rolle for dansk landbrug.

En stærkt medvirkende årsag til den hurtige omlægning af produktionen var Andelsbevægelsens stærke fremgang.

Andelsmejerier, andelsslakterier, indkøbsforeninger for korn og foderstoffer, Landboforeningernes konsulenttjeneste og anden oplysningsvirksomhed fik alle den største betydning for landmændene.

Samtidig med denne udvikling fortsatte også fremskridtene for bondens sociale og borgerlige rettigheder.

Langsomt blev bondestanden accepteret som ligeværdige borgere.

Også i politik begyndte bønder at gøre sig gældende, og det nåede et foreløbigt højdepunkt med

"den første Bonde i Kongens Råd"

Ole Hansen fra Bringstrup, der ved den første Venstre-regerings dannelse i 1901 blev landbrugsminister.

Alt dette skete i PETTER JØRN's tid.

Og den nye selvværdsfølelse blandt bønderne nåede også til Sibbegård.

Det fortælles, at når PETTER JØRN kørte gennem Esbønderup, slog han knald med piskan - ingen skulle være i tvivl om, at her kom en "stor" mand - en fri og ligeværdig borger.

Folk i familien, som har kendt ham, har fortalt, at PETTER JØRN også fysisk var en høj, flot mand.

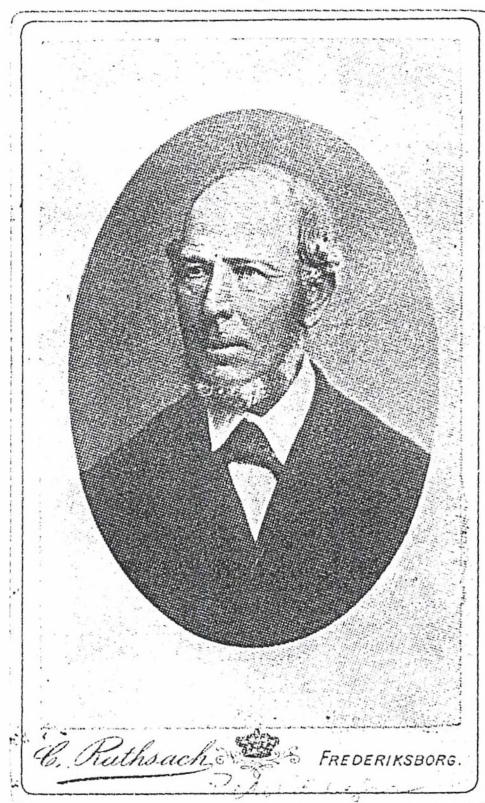
Og så var han - selvfølgelig - sognefoged som sine forgængere på Sibbegård.

PETTER JØRN levede til 1904.

Hans kone, LAURINE CHRISTIANSDATTER, var død i 1872, så PETTER JØRN var enkemand i mange år.

Han efterlod sig 2 ugifte døtre, som ikke ønskede at beholde gården.

Derfor blev Sibbegård solgt, efter i så mange år at have været i hans slægt besiddelse.

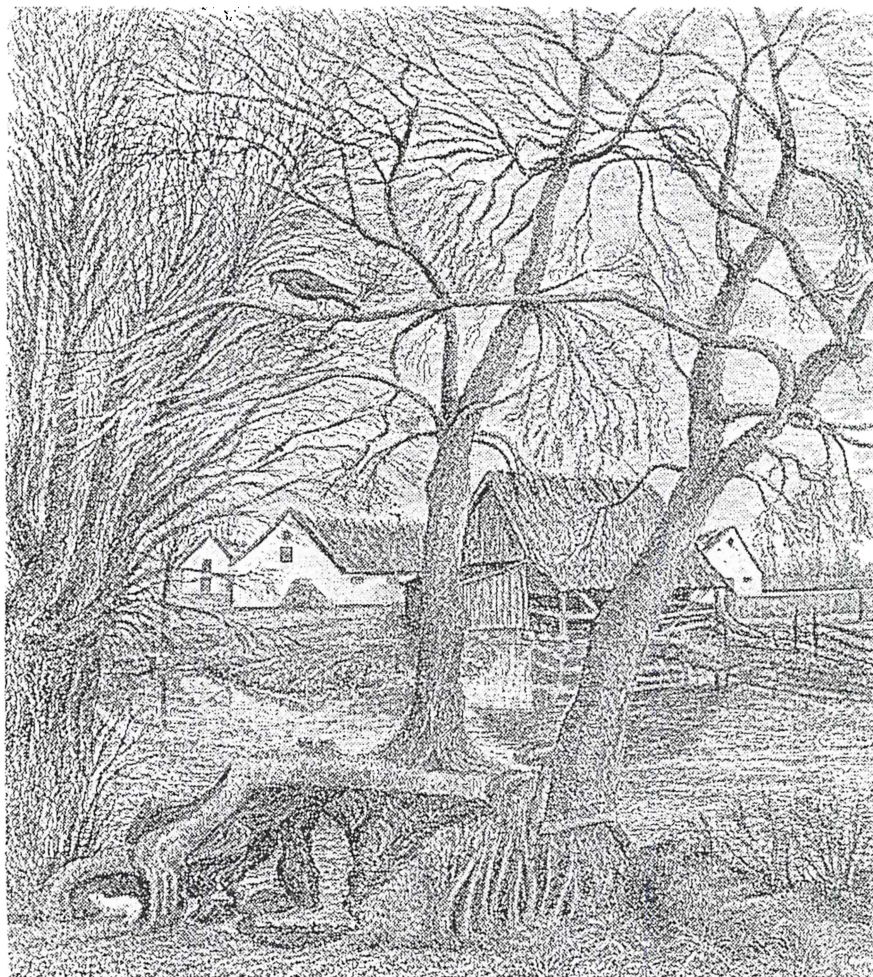
Laurine Christiansdatter og Peder Jørgensen

Afslutning.

Meget mere kunne fortælles om bøndernes forhold.
Men ifølge dette hæftes titel skulle det jo handle om fæstebonden,
og ham har vi jo faktisk "forladt" i 1820'erne.
Nu var det selvejere, der boede på Danmarks bondegårde.

* * *

Han som dybt sig måtte neje
i den tunge trællestand.
går som konge på sit eje,
står som borger i sit land.
(C. Hostrup)

DRONNINGEN VED SIPPERHÅRDE I HESSELØRUP.

Efter Penne-tegning af Martin Olsen.

Kilder.

Esrom Klosters Brevbog
Lensregnskaber, Kronborg Len
Amtsregnskaber, Kronborg Amt
Skifteprotokoller, Kronborg Amt
Fæsteprotokoller, Kronborg Amt
Matriklen 1688
Jordebøger, Kronborg Amt
Udskiftningsforretning, Esbønderup
Kirkebøger, Esbønderup sogn
Hoverifortegnelser, Kronborg Amt
Folketællinger, Kronborg Amt
Lægdsruller, Lægd 14
Landbrugets Historie og Statistik. O.H.Larsen,1937